

L'església de Sant Julià dels Torrents (Lladurs, el Solsonès) i el retaule de l'altar major de Carles Morató

VICENÇ TASIES I CANELA
JORDI TASIES I PLANAS*

«Lo preu del present arrendament per tot lo dit temps és tres centas y vuitanta y sinch lliuras moneda barcelonesa, enterament pagadoras ab lo modo y forma y ab los terminis y pagas contingudas y expressadas en la sobreinsertada tabba; lo qual preu deuran pagar dits arrendataris a Carlos Morató, escultor de la ciutat de Solsona, a bon compte de major quantitat que en dit nom devem donarli y pagarli per la construcció y edificació del altar major de la sobredita iglésia parroquial de Sant Julià dels Torrents».

El 13 de febrer de 1758, el rector de Sant Julià dels Torrents, Gabriel Villaró, i els regidors del terme de dita parròquia, Domingo Call i Anton Foix, pagesos, com a obrers d'aquesta església arrenden, a l'encant públic, «tot enterament lo mas y heretat anomenat Olivellas, ab sas casas, terras, honors y possessions, drets y pertinèncias» a Pere Santmiquel, pagès de la parròquia de Sant Esteve d'Olius, i a Vicens Foix, pagès dels Torrents, «per lo temps de sinch anys y sinch cullitas o esplets», a comptar des del primer de gener d'aquest any, per tres-centes vuitanta-cinc lliures moneda barcelonesa, que d'acord amb els pactes establerts en la taba «se deurà pagar ab deu pagas. La primera lo dia de Sant Joan del mes de juny de mil set cents sinquanta vuit, la segona lo dia de Nadal de dit any, y consecutivament en los demás anys en semblants diades». D'aquesta quantitat, els arrendataris han d'entregar 353 lliures a l'escultor Carles Morató i Brugaroles, que serviran per

* Volem dedicar aquest treball al Marcel·lí Corominas i Cots, en reconeixement al seu treball en defensa i difusió del patrimoni solsoní, i agraint-li la seva generositat.

pagar-li una part del cost total del retaule de l'altar major de l'església dels Torrents.¹

Aquesta va ser la primera notícia documental que vàrem trobar relativa al retaule de l'altar major de l'església de Sant Julià dels Torrents i, encara per major sorpresa, que l'havia obrat l'escultor Carles Morató i Brugaroles. Fins aleshores, per a nosaltres era totalment desconeguda l'existència d'un retaule barroc en aquesta parròquia de l'actual municipi de Lladurs, a la comarca del Solsonès. Però l'obra estudiada no apareix en cap bibliografia sobre aquest període de la història de l'art català que hem consultat. Hem volgut escriure aquest treball per donar a conèixer una nova obra d'un dels escultors més destacats d'aquest període a Catalunya i, al mateix temps, per contribuir a què es pugui anar completant el catàleg de la seva producció artística.

Abans de parlar d'aquest retaule, farem una breu introducció sobre el terme dels Torrents i de la parròquia de Sant Julià pels volts de mitjan segle XVIII, quan s'aixecà aquesta obra i, seguidament, tractarem de la construcció de la nova església dels Torrents², per a la qual Carles Morató va construir el retaule del seu altar major.

1. Introducció

El terme i territori de la baronia dels Torrents, al segle XVIII, era de la senyoria de la confraria de la mare de Déu dels Colls de Sant Llorenç de Morunys –«*en jurisdicció civil plena y són exercici de dits magnífichs señors priors de Nostra Señora Descolls*»³–.

Les cases que hi havia en el terme dels Torrents⁴ i que van declarar els seus propietaris en la capbreuació que es va fer l'any 1730⁵ eren:

Els Torrents (dècada del 1930 o principis dels anys 40 del segle XX) (Família Sala-Sabata)

- 1 Arxiu Comarcal del Solsonès (ACS), Notari de Solsona Jaume Fòrnols, manual de 1758, f. 73r-76r.
- 2 L'historiador solsoní Ramon Planes i Albets va publicar íntegrament el contracte per a la construcció d'aquesta església, signat davant del notari de Solsona Jaume Fòrnols (ACS, Manual de 1748-1749, f. 396r-397v), a *Contractes d'obres al bisbat de Solsona, 1661-1790*, editat per Publicacions de la Delegació Diocesana de Mitjans de Comunicació Social del bisbat de Solsona, Solsona: Gràfiques Figueras, 1985, p. 41-43.
- 3 El 1570 els Torrents eren de la senyoria de la universitat de la vila de Sant Llorenç, la qual, el 1633, «*fortament endeutada, es veié obligada a vendre la seva possessió territorial i jurisdiccional dels Torrents a la confraria de la Mare de Déu dels Colls, de la mateixa vila, per 3.000 lliures. La confraria mantingué la propietat fins el segle XIX*», Jaume ADAM i VIDAL, «El terme parroquial de Sant Julià dels Torrents al tombant del segle XVI», *Oppidum, revista cultural del Solsonès*, 2010, núm. 8, p. 43-44.
- 4 En un document de l'any 1072 ja trobem citat el lloc dels Torrents. El 31 d'agost d'aquest any «*Bernat dona a Eimeric i a la seva muller Beleiza unes terres, situades al comtat d'Urgell i al lloc anomenat Isanta, les quals afronten a orient amb la Vall de Lord i els Torrents, a migdia amb Lladurs, a ponent amb la Llena i al nord amb Odèn i Canalda*», Antoni BACH I RIU, «Els documents, del segle XI, de l'Arxiu Capitular de Solsona», *Urgellia*, v. XIII (1996-1997), p. 58-59.
- 5 Arxiu Diocesà de Solsona (ADS), Capbreus, núm. 60, capbreu del terme del castell i baronia dels Torrents (1730). D'altra banda, en aquest arxivador hi ha un capbreu de 1696, en el que a més dels masos i capmasos que apareixen en aquest document, hi figuren també els masos següents: la Salada, amb els capmasos Serraclara i la Farrera, ambdós «*mortissat*», i l'Antiga, propietat de Gili Isanta, pagès de la parròquia de Sant Julià d'Isanta, sufragània de Sant Julià de Canalda; mas Santandreu, amb els capmasos Puig-ramon, el Boix i Pujols, propietat de Joan Santandreu dels Torrents; mas de Puig de Pons, amb els capmasos del Coll i de Sanfores, propietat de Joan Riart, pagès de Sant Martí de Lladurs.

Mas	Capmasos i terres	Possessor
Codina		Domingo Pasquet, pagès dels Torrents
Foix ⁶ , «antigament dit Soldevila»	- Juliana, «antigament casa Tàpia» (és cabalia de l'església parroquial de Sant Julià dels Torrents) - Vilara - Ripolla	Francisco Vilar y Foix, pagès dels Torrents
Capdevila	«ab sos capmasos»	Anton Capdevila i Miquel Capdevila, pare i fill, pagesos dels Torrents
Costa Freda y el molí de Foix		
Moxella, «Vuy és derruhit y rònech» (és cabalia del rector dels Torrents)		Miquel Santmiquel i Golorons i Pere Santmiquel, pare i fill, pagesos de la parròquia de Sant Esteve d'Olius
Castelló		Joseph Tarrés i Maria Tarrés, «impúbbers», fills i hereus de Jaume Tarrés, difunt, pagès dels Torrents
Puig		Miquel Puig, pagès dels Torrents
Olivelles	- Quer (és cabalia del rector dels Torrents) - Pujol - Torrera	Gabriel Villaró, prevere i rector de Sant Julià dels Torrents, i Joan Torra, pagès, regidor de la baronia dels Torrents
Esplugas		Pere Isanta, pagès de Sant Miquel de Vilanova, sufragània de Sant Julià de Canalda
Torrentaller	«junt ab sos capmassos»	Joseph Torra, «impúber», hereu de Joseph Torra, difunt, pagès dels Torrents
Canyes, «antigament dit de les Cases»	«Que de perninèncias del mas Sant Andreu té y posseheix en lo terme dels Torrents las pessas baix escritas y següents: - la costa de la Canaleta - la Quereda»	Anton Bordons y de Gay, domiciliat a Solsona

6 D'aquest mas descendia el poeta, periodista i assagista Josep Vicenç Foix i Mas, d'on era originari el seu pare, Josep Foix i Ribera (Salvador REDÓ, «El J.V. Foix de terra endins. Les arrels manresanes i solsonines del poeta de Sarrià», a *Revista, suplement setmanal del Regió7*, del dissabte 19 de novembre de 2011). J.V. Foix havia recorregut aquestes terres i en deixà, entre d'altres, aquest testimoni: «Quan he sabut que el meu oncle mort d'una guita de mula -li donava terrossos per farratge- he deixat l'Hostal i, pels passos de Vall-llonga, he arribat al Priorat de Desvalls. He vorejat, tot fent marrada, els torrents de Foix i de Lladurs per arribar a un planell on un vol de corbs, senyorívols malgrat la llegenda i planyívols de llur dissort, ha ombrejat, un moment, les pregoneses dels erms que reivindiquen, monòtons, el meu nom. Volia parlar amb el senyor Rector, però caçava el mussol pels baixos del serrat de Busa i m'ha rebut, en hoste, un pastor que gaudeix, als Torrents, del benefici d'aixoplugar-se al casalot que ha estatjat els meus. Té el seu culte propi, descaradament heretge, i en els dies filtrats adora el Sol i la Lluna, més alts que tots, segons ell, i els ofrena formatges invocats i covades al quadrant màgic. En temps de fretura, crema herbes macerades, pels tucs més alts, i conjura els astres. Del fons de la petxina de la pila baptismal de la Parròquia, n'ha tret uns pergamins matxucats i allisant-los, groller, amb el palmell de la mà, m'ha assenyalat, amb un ditàs d'on brollaven herbes nodrides amb fang adobat, un paràgraf on el meu nom es repetia, amb insolent prestigi, a cada ratlla. -Tot això, ha dit, és d'un tal Foix, hereu d'una nissaga morta i que ningú no sap on ronca-. No li he dit qui era jo però li he demanat que em deixés els més vells dels seus vestits de pastor, els hi he canviat pels meus i, gaiet en mà, recorro dia i nit, amb bous magres i cabres deslletades, el vell reialme del Cardoner on, durant segles, els meus han plantat l'ullastre», fragment del «Diari 1918», a *Obres completes: 2 Prosa*, Edicions 62, 1985, p. 103.

Pel que fa a la parròquia de Sant Julià dels Torrents, al darrer quart del segle XVIII, d'acord amb la informació que proporciona la consuetud de l'any 1784: «té dita parroquial de orient a ponent [t] tres horas, y de tramontana a mitdia lo matex poca diferència. Afronta a solixent ab la parròquia de San Clement de la Selva, y ab la parròquia de Besora. A ponent ab la parroquia de San Martí de Ladurs. A tramontana ab la parròquia de San Julià de Canalda y ab la parròquia de Santa Eulària de las Casas de Posada. A migdia ab la parròquia de San Esteve de Olius.

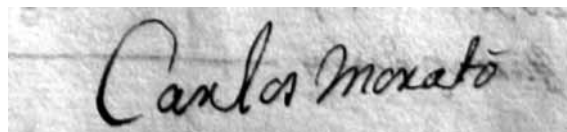
*Distia esta parroquial iglesia dels Torrents de la parroquial de la Selva quatre horas y mitja, de Besora quatre horas, de Olius dos horas, de Ladurs una hora, de Canalda dos horas y mitg, de las Casas tres horas».*⁷

Alguns anys abans, el 1769, per les respostes que dona el rector de l'església dels Torrents, mossèn Francesc Cluet, al visitador del bisbe de Solsona, mossèn Jaume Gamissans, rector de l'església parroquial de Santa Cecília de Fígols, sabem que aquesta parròquia tenia, a més, les esglésies sufragànies de Sant Pere del Cavall i Sant Jaume de Peà, i les esglésies públiques de Sant Pere de Capdevila, Sant Pere de Parcerissa i Sant Vicens de Foix; que hi vivien 230 persones; i que els fruits i drets que rebia eren de 260 lliures, 5 sous i 9 diners.⁸

2. La nova església parroquial de Sant Julià dels Torrents

La primera notícia que hem trobat sobre la construcció d'una nova església als Torrents data del mes d'abril de 1748⁹, quan l'administrador de l'obra, Josep Fabra, apotecari de Solsona, anota en el llibre de comptes que «*tinch gastat [5 lliures i 18 sous] per lo que se agué menester per lo viatge férem ab Carlos Moretó, y Nadal, y jo [Josep Fabra] als Torrents ab orde del señor visitador, rector y regidors de dit po-*

*ble per péndrer midas per plantejar la iglesia nova, comptat lloguers de cavalcaduras, lo gasto se féu en los Torrents, y un refresch quant se féu la planta».*¹⁰

Signatura de l'escultor Carles Morató i Brugaroles

Crida l'atenció la participació de l'escultor Carles Morató en el plantejament d'aquesta nova edificació, al costat del fuster Francesc Nadal –qui treballarà tant en les obres de l'església com en les del retaule–.

La construcció d'aquest edifici es va treure a subhasta. Això es desprèn d'un pagament que es fa el mes de maig de 1748, d'1 sou, «*per pregonar qui vullés péndrer a preu fet la iglesia nova dels Torrents».*

En el període de temps que discórrer des de que es treu a subhasta l'obra fins que se signa el contracte s'efectuen pagaments destinats a aquest nou edifici. Així, en algun moment de l'any 1748, la documentació no detalla la data exacta, l'obrer de l'església dels Torrents, Domingo Call, pagès, «*dóna en descarga aver entregat a Joseph Fabra, administrador de la obra dels Torrents per ajuda de cost del gasto se fa en dita iglesia nova ... 38 lliures i 6 sous».*

Així mateix, abans de l'inici de les obres ja es van començar a fer tot un seguit de treballs previs, com eren la preparació de la fusta i la composició de diferents eines necessàries per poder començar aquesta obra, entre altres:

- «*Item, dia 18 maitg 1748 tinch pagat a Ramon Foix, dels Torrents, per lo valor de 22 rolls féu a la aubaga de Ferrús, per fer pots a la molina del Foix per la obra dels Torrents, a rahó de 8 diners per roll; y tretse sous y quatre diners per lo concert de fer los baixar a dita molina, és junt ... una lliura set sous y quatre [diners]».*

7 ADS, Arxiu Capitular, núm. 255A.

8 ADS, Arxiu Capitular, núm. 255B.

9 No obstant això, com hem dit, Ramon Planes i Albets ja fa gairebé trenta anys que va publicar el contracte per a la seva construcció (vegeu nota 2). D'altra banda, tenim notícies de l'existència d'una església anterior a aquesta, doncs el dia 2 d'octubre de 1634 se signa un document en el que s'acredita que l'església nova «*juntament ab los àmbits y fosar de la iglesia»* s'havien beneït en temps del bisbe de Solsona Miquel Santos de San Pedro –que ho va ser del 1624 al 1631–. (ADS, Fons parroquial de Sant Julià dels Torrents, núm. 14). A més, i segons s'estableix en el contracte, el mestre de cases que emprendre l'obra «*estiga obligat (...) en haver d'espalllar la iglesia vella de dita parroquial iglesia d'Els Torrents que vuy se troba, y tornar-la a edificar de nou a la amplària, alsada y llargària que porta la planta y perfil que se li entrega».*

10 Totes les dades documentals, sempre que no s'indiqui altra procedència, són de l'Arxiu Diocesà de Solsona (ADS), Fons parroquial de Sant Julià dels Torrents, núm. 9.

- «Item, dia 23 setembre 1748 tinch pagat a Ramon Foix, dels Torrents, per lo preu fet de fer dotse canas paret al fonament del fossar, a 3 ll i 5 s dit preu fet, y catorse jornals que treballà fins dit dia, que són 8 per aplegar arena, a 6 diners lo jornal, y un a la obaga per tallar antenas, y 5 en fer escombra per dita obra, també a 6 d jornal (...) ... 7 ll 9 sous».

- «Item, dia 17 de octubre 1748 tinch pagat a Gabriel Villaró, també dels Torrents, per lo valor de 14 jornals per dita iglésia treballats fins dit dia, és a saber 2 jornals per tallar antenas y tràurerlas a part segura, y 8 jornals en fer escombra per dita obra, a 6 diners jornal, és trenta rals (...) ... 3 ll».

- «Item, dia 18 febrer 1749 he pagat a Geroni Canterell per un remenadó y una pala de ferro ha fet per dita obra, y per lo adop que en lo mes de novembre ha fet al remenadó, és duas lliuras deu sous».

- «Item, dia 20 de febrer de 1749 tinch pagat a Francisco Nadal, fuster, per lo treball de fer los capterats per picar las pedras dels archs de la iglésia nova, duas portadoras, un escaire gran, 4 caixetas per portar arena, 4 gavetas, 6 bajarts, dos bujols ab sèrcols de ferro, y un passadó per lo salsó, mans, claus, sèrcols de ferro y fusta que li faltà, és junt set lliuras dotse sous y vuit [diners]».

- «Item, dia 23 de dit [febrer de 1749] tinch pagat a Joan Ribera, moliner de Foix, per sa part tocant de serrar de serra la fusta dels rolls fets per Ramon Foix (...) ... 2 ll 7 s».

- «Item, dit dia [23 de febrer de 1749] tinch pagat a Francisco Vilar y Foix per la part li especta de serrar las ditas pots ... 2 ll 7 s».

D'entre aquests pagaments, cal fer esment del què van rebre Pere Joan Pons i Bartomeu Pons, mestres de cases de Solsona¹¹, el 10 d'octubre de 1748, en concepte de «visura de obra». Per les dates en què es realitza aquesta despesa, podem entendre que es van acostar fins als Torrents perquè estaven interessats en presentar la seva oferta per dur a terme aquesta obra?

Finalment, el 14 d'abril de 1749 se signa el contracte per a la construcció de la nova església parroquial de Sant Julià dels Torrents¹² entre el rector Gabriel Villaró i els regidors dels Torrents, Pere Joan Parcerissa i Josep Jordana, pagesos, d'una part, i de l'altra, el mestre de cases de Solsona Guillem Peró¹³, el qual «estiga obligat (...) en haver de espatllar la iglésia vella de dita parroquial iglésia d'Els Torrents que vuy se troba». El cost de l'obra s'estipula en 537 lliures i 10 sous barcelonesos, i el termini establert en aquest document per «fer dita iglésia y conclòurer dita obra» és de 18 mesos.

En el contracte s'establiren els pactes següents:

1. «Item, que dit Guillem Peró dega trencar a son cost la pedra que faltará per edificar y construir dita nova iglésia y la tosca per las voltas, podent-se est servir y usar de la deferra de la pedra y tosca de la iglésia vella que serà bona per obrar».

En la documentació hem trobat diferents pagaments relacionats amb el treball de construcció d'aquesta obra, entre els que hi ha:

- «Item, tinch pagat duas lliuras nou sous y sis diners per lo valor de sis lliuras sis onsas pólvora que en diffarents diadas he près y entregat a Vicens y Ramon Foix per trencar lo salsó com sels prometé sels donaria dita pólvora a 9 s, val ... 2 ll 9 s 6 d».

11 Els germans Bartomeu (1713-1775) i Pere Joan (1716-1772) Pons i Valletbó pertanyen a una de les famílies, juntament amb els Peró i els Sagerí, «que al llarg del XVIII havien d'emprendre molt bona part de les obres més destacades, tant a Solsona com a la comarca», Ramon PLANES I ALBETS, *Contractes d'obres al bisbat de Solsona, 1661-1790*, Solsona: Gràfiques Figueras, 1985, p. 17-18. Bartomeu Pons és el pare de Francesc Pons i Ferrer (1744-1810), qui va construir, entre altres obres, el Palau Episcopal de Solsona (1776-1792) –un dels exemples més destacats del període neoclàssic català–.

12 Vegeu nota 2.

13 Guillem Peró va ser batejat el 29 d'agost de 1695. Era fill del mestre de cases Jeroni Peró i de Maria Beraut (ADS, Llibre de baptismes de la parròquia de Solsona, núm. 6, f. 302). Es va casar amb Teresa Santamaria el dia 1 de novembre de 1718 (ADS, Llibre de matrimonis de la parròquia de Solsona, núm. 25, f. 353r) i va morir el 7 de març de 1779 (ADS, Llibre d'òbits de la parròquia de Solsona, núm. 37, f. 90r-90v). Els Peró eren una nissaga de mestres de cases originaris del sud de França que arrelaren a Solsona. Així, Jeroni Peró afirmava, l'any 1694, que era «mestre de cases de la parròquia de Sant Ginés del bisbat de Tula del regne de França, en la ciutat de Solsona domiciliat» (Ramon PLANES I ALBETS, *Contractes d'obres al bisbat de Solsona, 1661-1790*, Solsona: Gràfiques Figueras, 1985, p. 17). Algunes de les obres més destacades en les que intervingueren els Peró són: el pont de l'Afrau, contractat pel mateix Guillem Peró i el seu fill Pau, el 16 de juliol de 1758, per un import de 1.635 lliures, i el pont a la ribera de l'Omeda, contractat el 4 de juny de 1765 amb els germans Pau i Jeroni Peró, fills de Guillem Peró, per un preu de 630 lliures –ambdós aqüeductes es construïren per portar l'aigua de les fonts de Lladurs fins a Solsona– (Ramon PLANES I ALBETS, «Els ponts de Solsona. Notes històriques», *Programa de la Festa Major de Solsona* de l'any 1982). Un descendent d'aquests, Agustí Peró, signa el contracte per fer el nou cementiri de Solsona –que era l'anterior a l'actual, situat on avui hi ha l'aparcament públic davant dels àbsis de la catedral–, l'11 de maig de 1790, a qui se li adjudica en pública subhasta per 1.650 lliures (Ramon PLANES I ALBETS, «Les acaballes de les reformes urbanístiques a la Solsona del set-cents: la zona dels àbsis de la Catedral i el portal del Pont», *Programa de la Festa Major de Solsona* de l'any 1985).

- «Item, dia 8 desembre 1749 tinch pagat a Ramon Villaró, major, per vint y set jornals y mitg que ha treballat en la obra (...) des de que se ha comensat dita obra fins vui dia present que concisteixen en apariar antenas, fer escombra, amerar calcs, obrir fonaments, apariar lo camí per lo tregí del salsó, són 27 jonals 2/4 (...) a 5 s lo jornal (...)».

- «Item, dia 14 desembre 1749 tinch pagat a Vicens y a Ramon Foix, germans, per lo preu fet sels donà de fer vintyset canas de paret al fossar de dita iglésia nova a més de las 12 que ne féu lo Ramon (...) a 5 s 6 d la cana (...)».

- «Item, dit dia tinch pagat a Miquel Testagorda, teuler, per lo valor de 3.050 teulas, a 7 ll lo millé, 1.380 rajolas a rahó de 3 ll 10 d lo millé, y 35 teulas grans, a 1 s quiscuna, importa junt vint y set lliuras dinou sous ... 27 ll 19 s».

2. «Item, que dit Guillem Però dega fer la cornisa que circueix la iglésia nova y capellas y sacristia y mutllura dels portals y cornisas del simbori ab lo perfil que li entragaran los dits reverent rector y regidors».

Detall de la cornisa de la nau principal i d'una capella lateral (2014)

3. «Item, que lo mateix Guillem Però, mestre, dega fer de pedra attallantada lo arch del cor, peus de las pilastras, los dos portals principals y lo pedastral y grahó del presbiteri; y que a la part de la casa de la rectoria, sobre lo cor, dega fer una ubertura a punt redó a la grandària possible».

En relació al treball de fusteria per al bastiment de les dues portes principals de l'església hem trobat les despeses següents:

- «Item, dit dia tinch pagat a Francisco Nadal, fuster, per lo preufet de fer la taulada de la iglésia nova dels Torrents y las dos portas principals de dita iglésia nova, són vintytres lliuras barceloneses».

- «Item, tinch fet crèdit a Maria Riart, de Lladurs, de duas lliuras, nou sous y vuit diners, a bon compte del valor dels pins se ha tallat a la obaga de Puitgdepons per los costés, y pots per las portas de la iglésia ... 2 ll 9 s 8 d».

- «Item, dit dia te pagat a Francisco Nadal, fuster, per 3 jornals se ocupà per fer venir bé las portas de la iglésia nova, clavarhi los golfos y frontissas, y fer o compóndrer la tarima del altar major, y fer un

bastiment per la finestra del cap de la escala de la iglésia ... 1 ll 10 s».

- «Item, dit dia tinch pagat a dit Vicens Foix per lo treball de esquadrejar duas bigas de 29 palms per la barana del cor, y quatre trossos de 9 palms, a 1 diner y malla lo palm són ... 11 s 9 d».

Pel que fa a l'«ubertura a punt redó» que s'ha de practicar damunt el cor, l'any 1752 es fa efectiu el pagament de diferents despeses que creiem que correspondrien a aquesta vidriera:

- «per trenta vidres (...) que costaren 1 s 9 d quiscun ... 2 ll 12 s 6 d».

- «per (...) plom estirat (...) ... 1 ll 1 s 3 d».

- «per mans de dita vidriera y per estany per soldar lo plom ... 2 ll».

- «per ports de Barcelona dels dits vidres i caps 6 s 6 d».

- «pagat a Joseph Soldevila per lo cost dels dos cercols de ferro, barreta per la cortina per dita vidriera ... 7 ll 7 s 6 d».

- «gastat ab fil de ferro per lo reixat de davant la vidriera ... 13 ll 7 s 9 d».

- «per mans de fer dit reixat ... 1 ll 2 s 6 d».¹⁴

Arc del cor i espai que ocupava la vidriera (2014)

4. «Item, que lo mateix Guillem Però, mestre, dega fer lo simbori segons la planta y perfil, repartida la cornisa ab quatre resals enmitg de cada carcañol, del qual resalt se elevarà una faixa que se resaltarà a la mutllura de l'ull del llanternó y de dit resalt se farà pujar una pilastreta que també se resaltarà en la cornisa de dit llanternó. Y las ditas quatre faixas se uniran en la volta de dit llanternó formant una clau a la disposició del mestre».

5. «Item, que dega dit Guillem Però, mestre, empavimentar tota la obra nova ab lo material que li entregaran dits senyors obrers y fer las mesas. Y que tota la dita iglésia, capellas, sacristia y tot lo necessari ho dega esparverar ab lo morter y enlluhir-ho ab guix ab la polidés sia possible».

Algunes de les despeses que es van haver de fer en relació a aquests dos materials, el morter i el guix, són:

- «Item, tinch pagat a Melció Jordà, oller, per lo valor de 8 cànters grans per pujar aigua del torrent per fer morter, y per lo demás necessari per la obra de la iglésia dels Torrents ... 15 s».

- «Dit dia [15 gener 1752] pagat a Guillem Però, mestre de dita obra, set lliuras que són per 14 jornals se ha ocupat des del dia 21 desembre 1749 fins vull dia present en fer y desfer cindris, y fer lo forn per còurer lo guix ... 7 ll».

6. «Item, que lo referit Guillem Però, mestre, dega formar en lo presbiteri una pitxina gran que ocúpia

tota la volta y altra a las fonts baptismals. Y que dega assentar lo campanar en lo puesto que determinaran los referits senyors obrers y fer totas las oberturas que se tròban assenyaladas en la planta y perfil».

En l'obra d'aquestes dues petxines intervé, també, l'escultor Carles Morató. Un cop enllestida l'obra constructiva, altres artesans treballaran en diferents obres per acondicionar i acabar l'interior de l'església:

-«Item, dia 20 octubre 1750 tinch pagat a Carlos Moretó, escultor, per lo preu fet de fer lo botó de la pitxina de la volta del presbiteri, y la lligada de las fonts baptismals, set lliuras dos sous, dich ... 7 ll 2 s».

Detall de la petxina de la volta del presbiteri i de la pica baptismal (2014)

- «Dia 15 janer 1752 tinch pagat a Jaume Jordana, fuster, set lliuras catorse sous, que són: 6 ll 15 s per 13 jornals y mitg que se ha ocupat en fer la cúpula de las fonts, las gradas per 2 altars¹⁵, los bastimens per tancar dos picas per posar oli, 2 portas, una al cor altra al cap de la escala, y la finestra del cap de la escala, 11 s per claus, y 9 s per 6 frontissas, 2 per las fonts y 4 per las picas, és ... 7 ll 14 s».

14 El 1762 es paga per «una cana de tela per fer lo anserat per la ho del cor, a preu de nou rals la cana». I el 1763 «sent gafarrots per clavar lo anserat de la ho, valen un sou y quatre diners».

15 El 1751 se li paguen també 1 lliura 10 sous «per lo que se ocupà en fer las gradas als altars de la iglésia nova».

A més d'aquestes despeses, en els llibres que s'han conservat d'aquesta parròquia hi consten molts altres pagaments, des del mes de juny de 1749 –tot just dos mesos després de la data de signatura del contracte–, relacionats amb els treballs de construcció de l'església. N'hi ha molts que fan referència a l'adquisició dels diferents materials i estris necessaris per poder bastir aquest nou edifici, com «pots (...) per cindris», «bigas, cavalls, posts per las portas, costés per bastidas, y llata plana», «cabassos de espart», «soga (...) per lo estiràs de treginar pedra ab bous», «claus dinals», «claus mallals», «[claus] ternals», «claus grossos per clavar las palaias de las bigas de la teulada», «aiguacuit per juntar las portas de la iglésia», «dotse mil cent y set cabassos de salsó (...) a 1 d per cabàs», «passador més espés per passar lo salsó», «sarrions per treginar guix», «doblés per clavar los golfos de ditas portas», «pólvora (...) per trencar guix», «sedàs per passar guix», «aré petit per passar guix», «cabassos per portar reblum», «pólvora per arrencar salsó per enrajolar», «pins per cavall y bigas», «pins (...) per fer las pots per las portas de la iglésia y taulons per bastidas», «cairons (...) rajolas (...) teula», entre molts d'altres.

Com hem vist, el cost d'aquesta obra ascendia a 537 lliures i 10 sous, que d'acord amb el contracte signat s'havien de pagar al mestre de cases Guillem Però «80 lliures quiscun any durant la obra y després de conclosa la obra, passats comptes del que tindrà rebut, lo que se li restarà devent se li pagarà ab lo que se traurà de arrendament de la casa, mas y heretat Olivellas del terme y parròquia d'Els Torrents, pròpia de dita obra»¹⁶. En la relació als pagaments registrats en la documentació hem pogut trobar-ne dos efectuats al constructor de l'església:

- «Item, dit dia tinch pagat a Guillem Però, ab diffarents partits, vuitanta lliuras, las que són per la paga discorreguda, des de primer janer fins últim dia de desembre 1749, del preu fet té de fer dita iglésia nova, a 537 ll 10 s, com apar del capítol de la tava de dita obra, ab acte rebut en poder del discret Jaume Fórnsols, notari, són ... 80 ll».

- «Item, [22 juny 1751] dóna en descarga aver pagat al infrascrit [Guillem Però] cent dotse lliuras a

bon compte del preu fet de fer la iglésia dels Torrents ... 112 ll».

A més dels honoraris que rebé el mestre de cases, també consten que es van fer efectius altres pagaments als seus ajudants en les feines constructives, per un import total de 130 ll:

- «Item, tinch pagat al dit reverent Gabriel Villaró cent lliuras, y ditas són a bon compte de 130 ll del preu fet de fer la manobra als mestres de casas que treballaran a dita iglésia, sò és un manobra per mestre segons los pactes que són en poder de dit reverent rector, són ... 100 ll».

- «Item, dit dia [21 desembre 1751] tinch pagat a dit señor [reverent Gabriel Villaró, rector dels Torrents] trenta lliuras que són a cumpliment de las 130 ll del preu fet de la manobra de la iglésia nova dels Torrents, són ... 30 ll».

No només intervenien els treballadors del ram de la construcció en l'aixecament d'una nova església, a més, hi havien de treballar altres artesans, com fusters o ferrers, però també era necessària la participació de persones de suport en tasques d'aprovisionament de materials. Per traginar pedres i rocs, bigues de fusta o teules s'utilitzaven, com a animals de càrrega, bous, mules, eugues o rucs: «per donar refresch a certs homens que de gràcia ajudaren a treginar bigas del boscarro del Foix», «jornals en descubrir la roca del salsó, i fer plasa per picarlo (...), a 5 s lo jornal», «jornals per obrir fonament per la paret del fossar (...) y (...) de treginar calcs ab ruch y home», «jornals (...) de treginar ab duas mulas y home, y (...) jornal (...) ab una mula sola, los de las duas mulas a rahó de 1 ll jornal, lo de la sola mula a 10 s jornal (...)», «per treginar pedra y bigas (...), y (...) per treginar pedra y tosca per las voltas», «jornals de home en fer escombra y obrir fonament per la iglésia nova (...), de treginar salsó ab la mula, (...) de treginar teula ab la egua y mula (...), de treginar pedra ab los bous», «jornals ha treginat teula y rajola», «jornals ha treballat (...) per arrencar rochs per fer la paret del fossar y (...) en pujar teula nova a la iglésia», «jornals de fer treginar calcs, salsó y réblum ab home y lo matxo (...), jornals de home y burro», «jornals (...) per còurer y picar guix», «jornals (...) per treginar salsó

¹⁶ Anteriorment, el 1748, s'havien pagat 2 sous «per fer fer dos pregons lo un a Solsona altre a Sant Llorens per qui vullés esténdrer en arrendar Olivellas dels Torrents».

Campanar de l'església dels Torrents (2010)

y agua», «jornal de pujar terra per anivellar lo cor de dita iglésia», «jornals de traure terra de la iglésia antes de enrajolarla, y per (...) cabassos [de] salsó».

Finalment, si es va complir el termini fixat en el contracte per tenir acabada l'obra –dada que desco-neixem–, l'estiu del 1750 s'hauria d'haver beneït la nova església de Sant Julià dels Torrents. Per aquesta celebració es van comprar «dos lliuras [de] pólvora per fer salvas al passar la professó y al llevar Déu lo dia de la benedicció de la iglésia nova», que van costar 17 sous, i «per la caritat de la prèdica del dia de la benedicció de la iglésia nova» es donaren 2 lliures i 5 sous.¹⁷

Ben aviat, però, la nova església acusà alguna deficiència en la seva estructura arquitectònica. El

campanar, que en el contracte s'obliga el constructor «que dega asentar lo campanar en lo puesto que determinaran los referits senyors obrers», es va ensorrar i va malmetre també la rectoria.

En la relació de despeses efectuades per l'obrer de l'església, Manuel Pujol, des de l'any 1780 fins al 1782 n'hi trobem una de 30 lliures corresponent a «haver pagat a Francisco Isanta, escultor de Solsona, per lo tavernagle ha fet de la iglésia¹⁸, y planta del campanà».¹⁹

El cost total de la construcció del nou campanar i de la rectoria estaria al voltant de les 1.200 lliures, i el mestre de cases que emprengué aquestes obres va ser un tal Costa, àlies Pujol.²⁰

Entre les despeses necessàries per aixecar el campanar sobresurten les destinades a pagar els jornals dels treballadors, com són:

- «Item, gastat per lo port de pedra, codadells, cals, arenas, sò és, per 32 jornals de dos animals y un home, a 1 ll 10 s, suma junt ... 48 ll 15 s»

- «Item, per onse jornals y mitx, a 1 ll jornal ... 11 ll 10 s»

- «Item, per 152 jornals de manobra, a 7 s 6 d quiscun, suma ... 57 ll»

- «Item, per 46 jornals de manobrers, a 8 s 6 d quiscun, suma .. 19 ll 13 s»

- «Per las mans y gasto dels mestres per fer lo campanà ... 400 ll»

- «Item, per trenta jornals dels mestres per la obra del campanà, que no anavan compresos en lo preu fet, a 10 s quiscun, suma ... 15 ll»

- «Item, ha gastat per los grahons del campanà de pedra picada, que no era al preu fet per haversa de fer de obra cuita, importa lo picar y arrencar dits grahons quaranta jornals, a 10 s quiscun, suma ... 20 ll»

- «Se ha entregat al mestre Pujol, àlies Costa, per lo que devia pagar lo reverent mossén Pere [Puigmacià, rector dels Torrents] del preu fet del quarto ... 32 ll»

17 El pagament d'aquestes despeses, però, es va fer efectiu ben entrat l'any 1751. A més, l'agost de 1751 «Los regidores y obrer de la iglésia dels Torrents a fi de poder constituir ab brevetat la reserva en la iglésia nova del dit poble per faltarli algunas cosas necessàries han venut en públich subast lo esplet per 4 anys de un pedàs de bosch de Olivellas y la fusta contenguda en dit tros de terra per lo preu de setanta lliuras pagadoras ab dos pagas una per lo dia de Sant Miquel setembre 1751 y la altra per lo dia de Pasqua de Resurrecció del 1752 a Ramon Foix, fadrí dels Torrents. Quals pagas dits regidores han volgut se entreguian a Joseph Fabrar, menor, a fi de convertirlas per lo gasto de las portas de las segrestias y altres cosas necessàries».

18 El cost del transport d'aquest tavernacle des de Solsona va ser de 2 lliures i 5 sous.

19 Com veurem més endavant, aquest escultor havia començat a treballar en el retaule del Sant Crist uns anys abans que s'esfondrés el campanar.

20 Aquesta relació de despeses està recollida a l'apartat «Gasto de las obras del campanà y rectoria, que també se ha de pagar, segons lo decret del señor vicari general, que és a est llibre, de diners de la obra de dita iglésia, pués lo campanà la derrotà quan caigué».

Altres pagaments que s'efectuaren fins a finals del 1783 van destinats a sufragar despeses de materials, però també per pagar el treball per a la construcció d'utensilis necessaris per aixecar aquesta estructura, com per exemple: «per dos llaunas de las canaletas del campanà (...) y per claus», «per lo port de las entenas de dita obra», «per tres jornals de fuster per fer lo carro», «per un passadó de fusta per passar la erena (...) y per dos cabassos y claus», «per llivans y sogas», «per sis jornals de fuster per fer lo torn», «per la visura se feu del campanà», «per farraments de dita obra», «per anar a portar escodas y altres ferros al molí de Foix, moltes vegades», «per las mans de fuster per los jous de las campanas», o bé «per las obras de la rectoria, detretas onse centas teulas y 566 rajolas, que eran de la iglésia».

A més a més, el col·lapse del campanar deuria danyar algunes de les capelles laterals de l'església, la reconstrucció de les quals també va ser obra del mateix mestre Pujol, «per lo preu fet de pujar las capellas, se ha pagat al mestre Pujol, àlias Costa, la suma de 50 ll».

Relacionats amb els treballs que s'hagueren de realitzar en aquestes capelles trobem documentats diferents pagaments que s'imputen a despeses relacionades amb el cost del treball dels diferents artesans, ja siguin per transportar materials o per la seva intervenció en aquesta obra, com poden ser: «al Rocafort se ha entregat per setse portadores de calcs», «per lo port de dita calcs, pagat al Perdall», «al Meix per quatre jornals de manobra per la escala del cam-

panar», «per 50 claus dinals», «per tringar arena, sò és, un jornal y mitg de un home y un animal», «per dos jornals de tirar rochs lo Janot ab un carretó», «per diferents jornals de Emanuel Pujol ab dos bous, que tiraren la pedra y bigas per dita obra», «per nou jornals de mestre per picar las finestras de las capellas de la part esquerra», «per la part dreta, per picar las finestras y porta, tretse jornals de mestre», o bé «per lluciar escodas y una boxarda».²¹

3. El retaule de l'altar major de Sant Julià dels Torrents²²

Abans de centrar-nos en el retaule major de l'església de Sant Julià dels Torrents –que va ser destruït durant la guerra civil espanyola–, i per tal de situar aquesta obra tant en el context de l'escultura catalana barroca com en el conjunt de l'obra del seu autor, Carles Morató i Brugaroles, volem parlar breument dels canvis que es van produir, amb el pas dels anys, en l'art barroc pel que fa a l'estructura i decoració dels retaules, d'una banda, i de l'altra, recordar les principals obres –conservades o de les que tenim testimonis fotogràfics– que aquest escultor havia construït abans d'aquesta obra per poder fer-nos una petita idea de quina va ser l'evolució del seu estil.

3.1 Del barroc salomònic al barroc acadèmic²³

La construcció de retaules, d'acord amb les directrius emanades del Concili de Trento (1545-1563)²⁴, juntament amb altres iniciatives, va ser aprofitada per l'Església per convertir aquestes estructures escultòriques en una més de les formes d'adoctrinament dels

21 Aquesta relació de despeses està recollida a l'apartat «Gasto de tot lo que se ha gastat per pujar las capellas».

22 En conèixer la notícia que el retaule de l'altar major de l'església de Sant Julià dels Torrents era obra de l'escultor Carles Morató i Brugaroles, vàrem preguntar a la família Sala-Sabata, que durant molts anys va residir a la casa Santandreu dels Torrents, si recordaven la seva existència. La nostra sorpresa va ser quan ens van ensenyar una fotografia que guardaven d'aquest retaule, destruït durant la guerra civil espanyola. Des d'aquí volem agrair a la família Sala-Sabata que ens hagin permès publicar aquesta fotografia i la de la pàgina 74.

23 Cèsar MARTINELL va ser, fa més d'una cinquantena d'anys, l'iniciador de l'estudi de l'escultura catalana amb la seva obra *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. El volum II d'aquesta obra està dedicat a «El barroc salomònic (1671-1730)» i el volum III al «Barroc acadèmic (1731-1810)», *Monumenta Cataloniae*, v. XI i XII, Barcelona: Alpha, 1963.

24 Respecte a la influència que tingué el Concili sobre les diferents manifestacions artístiques, Joan Bosch va escriure: «S'ha escrit molt sobre les possibles conseqüències del decret de la sessió XXV del Concili de Trento, De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus de 1563, sobre la producció artística. Les tesis han estat controvertides si bé finalment semblen d'acord en matisar i evitar correspondències massa mecanicistes entre el text conciliar, d'altra banda poc concret, i l'art religiós. Però encara calen estudis en àmbits reduïts, diocesans o parroquials, que permetin copsar més incisivament els lligams entre el teixit de la vida religiosa i el de la producció artística sense haver de caure en categoritzacions globals i poc adequades. Dins la nostra reflexió sobre els aspectes quantitius ens sembla possible recordar no tan sols la sessió XXV sinó també les conclusions de les sessions XXII o XXIV del Concili de Trento sobre la vida parroquial, i les Constitucions Provincials aprovades pel Concili de Tarragona de 1564-66 que disposaren l'endegament d'aquells decrets sobre les visites pastorals, el paper dels laics a les parròquies, la figura del rector, etc.». Pel que fa a les visites pastorals, conclou que «ningú no podrà dubtar de la funció que tingueren incitant a la millora material de les esglésies, (...), impulsant l'activitat constructiva (...), la producció d'objectes devots (...). Encarint, en definitiva, l'agencament, la posada al dia de les parroquials, (...), i, a la llarga, reclamant el seu embelliment amb retaules o pintures condecents sovint per la via d'ordenar la substitució dels més antics i indecorosos sota pena d'excomunió», Joan BOSCH I BALLBONA, *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVII*, Manresa: Impremta Orriols, 1990, p. 23-25.

fidels. Dit en altres paraules, «*Els retaules refulgents dominant les naus o les fosques capelles eren una màquina devota extraordinàriament eficaç. (...) Col·locats al fons de les naus, semblaven un portal gegantí que comunicava amb el món promès o un escenari sobrenatural sobre el qual compareixien els gestors de l'obra de la salvació, (...). Mirant a la nau, eren una plataforma des de la qual l'Església vetllava i supervisava la comunitat, una bastida que li permetia penjar els seus missatges i propagar la doctrina*».²⁵

Des del darrer terç del segle XVII, i fins als trenta primers anys del segle XVIII, «*l'art barroc assolí a Catalunya la plenitud com a estil artístic, amb les característiques amb què més habitualment se'l qualifica: exuberància ornamental, curvatures i contrastos*».²⁶

Però a mitjan segle XVIII, quan s'aixeca el retaule major dels Torrents «*La didàctica trentina queda lluny i les històries de la Verge o Jesús són ben sabudes. Els sants cal que siguin venerats, entronitzats, no llegits ni compresos*».²⁷ Ja feia uns quants anys que els retaules ja no hostatjaven en els seus diferents cossos escenes narratives esculpides amb la vida de Jesús, la Verge o dels sants titulars de les esglésies. Aquestes són substituïdes per imatges de sants disposades en els carrers laterals formant un conjunt unitari amb l'escultura de la imatge principal que presideix la fornícula central del retaule.

En aquest context, i pel que fa a l'estructura dels retaules, «*entre els anys 1720-1730 es produirà una evolució cap a l'anomenat barroc classicista. Aquest deixa de banda els excessos ornamentals, la columna*

salomònica i els relleus historiatats, i conserva les imatges. El retaule esdevé aleshores d'una arquitectura més nítida al temps que es potencia molt la gran fornícula principal».²⁸

Aquesta nova manera de concebre els retaules barrocs, més unitaris, la trobem ja en el retaule major de l'església d'Igualada. Aquesta obra va ser projectada el 1704 per l'escultor de Barcelona Joan Roig fill, però no va ser fins el 1718 que es va signar el contracte amb Jacint Morató i Soler, pare del Carles Morató, i el manresà Josep Sunyer i Raurell, i encara es va reformar posteriorment d'acord amb el nou gust que comença a imperar des de les acaballes del segle XVII, en el que preval l'arquitectura per sobre l'escultura, propi de l'anomenat barroc acadèmic –deixant de banda les columnes salomòniques i l'estructura reticular-. Sembla que en aquesta obra, acabada el 1726, Josep Sunyer seria l'autor de les escultures i Jacint Morató de la part arquitectònica.²⁹

El 1721, aquests dos mateixos escultors inicien la construcció del retaule de l'altar major del monestir de Santa Clara de Vic –avui desaparegut–, la traça del qual havia fet Jacint Morató, però no va ser fins el 1751 que Pere Costa (1693-1761) li donà la forma definitiva³⁰. D'aquest retaule es diu que «*porta tot l'esperit optimista del barroc, però els seus elements ja participen de la influència academicista, amb unes imatges en ple moviment que expressen lliurement els seus estats d'ànim*»³¹, i que l'obra «*s'emmarca dins l'esperit academicista imperant en l'època, vigent ja des de la segona dècada del segle XVIII, amb domini de la composició arquitectònica sobre l'escultòrica, absència de relleu escultòric*

25 Joan BOSCH BALLBONA, «L'art del retaule: retaulers i escultors a Catalunya (1600-1777 c.)», *Alba daurada*, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Museu d'Art de Girona, Barcelona, 2006, p. 31-32.

26 Aurora PÉREZ SANTAMARIA i Joan VEHÍ I SERINYANA, *El retaule de Cadaqués*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 2001, p. 21-22. El barroc salomònic és un període «abrandat de dinamisme, d'expressió apassionada, de corporeïtat de formes, de col·laboració amb l'espai», Cèsar MARTINELL, *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, v. II «El barroc salomònic (1671-1730)», *Monumenta Cataloniae*, v. XI, Barcelona: Alpha, 1963, p. 19.

27 Joan Ramon TRIADÓ I TUR, «L'època del Barroc (segle XVII-XVIII)», *Història de l'art català*, v. V, Barcelona: Edicions 62, 1984, p. 178.

28 Aurora PÉREZ SANTAMARIA i Joan VEHÍ I SERINYANA, *El retaule de Cadaqués*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 2001, p. 33.

29 Segons Isidre FERNÁNDEZ I BERMÚDEZ i Elisenda ASTURIOL I CASTELLÓ «és possible pensar que ja en vida del seu pare Jacint comencés el seu aprenentatge amb el seu oncle [l'escultor vigatà Joan Francesc Morató] i finalitzat aquest entrés com a fadrí en el taller dels Sunyer o bé que a la mort del pare [el mestre de cases Josep Morató i Pujoll], la vidua fes entrar el fill com a aprenent al taller que els germans Sunyer tenien a Prada de Conflent. Existien antecedents familiars ja que el mateix Joan Francesc Morató havia fet el seu aprenentatge dues dècades abans a Manresa amb l'escultor Pau Sunyer», a «L'escultor Jacint Morató Soler: Castellterçol, 1682 - Solsona, 1736», *Oppidum, revista cultural del Solsonès*, 2010, núm. 8, p. 63.

30 Recordem que per fer el retaule de l'altar major de la parroquial de Cadaqués, contractat el 1723 per Pau Costa [pare de Pere Costa] i Joan Torra, s'ha de seguir en tot la traça feta per Jacint Morató per a l'altar major de l'església del monestir de santa Clara de Vic. Vegeu Isidre FERNÁNDEZ I BERMÚDEZ i Elisenda ASTURIOL I CASTELLÓ, «L'escultor Jacint Morató Soler: Castellterçol, 1682 - Solsona, 1736», *Oppidum, revista cultural del Solsonès*, 2010, núm. 8, p. 69.

31 Joan TORRUELLA I BOIX, *El retaule major de l'església de Tremp*, Tremp: Garsineu edicions, 1997, pàg. 77-81.

figurat i presència de la fornícula central que predomina damunt de tot el retaule; es produeix així una gran unitat compositiva, amb la total integració d'escultura i arquitectura».³²

Retaule de l'altar major del monestir de Santa Clara de Vic (Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas)

Hem de fer esment, en aquest punt, de la problemàtica establerta entre diferents historiadors de l'art sobre la qüestió de quin escultor va ser el renovador del retaule en aquesta època. El dilema rau, simplificant, en si va ser Jacint Morató o bé Pere Costa. Qui sap si la resposta pot ser la que proposa l'historiador Joan Bosch, «Els darrers passos de Jacint Morató van anar en la mateixa direcció que els primers de Pere Costa», imaginant «estructures més agrupades i unitàries» que les utilitzades fins aleshores.³³

3.2 Carles Morató i Brugaroles: algunes obres anteriors al retaule dels Torrents³⁴

El 1735, Jacint Morató contracta el retaule de la capella de la mare de Déu del Claustre de la catedral de Solsona, però no el pot acabar en morir el 17 d'abril de 1736. Continua l'obra Josep Sunyer i Raurell, el seu anterior soci, fins a la majoria d'edat del seu fill Carles.³⁵

Carles Morató i Brugaroles contracta, juntament amb l'escultor de Manresa Josep Sunyer i Fontanelles³⁶, el retaule major de l'església de Tremp—desaparegut durant la guerra civil espanyola—, el 7 d'agost de 1744 pel preu de 2.200 lliures, i l'havien de tenir acabat en el termini de 4 anys³⁷. En aquesta obra es torna a donar la col·laboració entre un escultor de la nissaga dels Morató i un altre de la dels Sunyer, com ja s'havia donat el cas anteriorment amb els seus pares, com hem vist.

32 *Ibidem*, p. 37.

33 Joan BOSCH BALLBONA, «L'art del retaule: retaulers i escultors a Catalunya (1600-1777 c.)», *Alba daurada*, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Museu d'Art de Girona, Barcelona, 2006, p. 42-43.

34 Com a treball introductori a la producció artística a la Solsona d'aquesta època es pot consultar el treball de Rosa ARGERICH I ROCA i Marcel·lí COROMINAS I COTS «Aproximació a l'activitat artística de la Solsona dels segles XVII i XVIII», Miscel·lània *Solsona, 400 anys d'història*, Solsona: Gràfiques Muval, 1994, p. 129-161.

35 Carles Morató «*Nat a Vic el 1721, residiria i treballaria la major part de la seva vida a Solsona. Hem de pensar que s'hi traslladà de molt jove acompanyant el seu pare Jacint Morató, també escultor, (...). L'anada a Solsona del pare de Carles la tenim documentada a les darreries del tercer decenni del set-cents*» [sabem, però, que almenys des del 1729 treballava a la catedral de Solsona], a Ramon PLANES I ALBETS, «El testament de l'escultor Carles Morató i Brugaroles (Vic, 1721 – Solsona, 1780) i algunes remarques biogràfiques», *D'Art*, núm. 10, Universitat de Barcelona, Departament d'Art, maig 1984, p. 297-302. La data exacta del seu naixement es desconeix, però tan podria ser aquesta com una d'anterior. Això ens ho fa plantejar una notícia de l'any 1766 en la que es diu que Carles Morató «*de edad que dixo ser de quareinta y ocho años poco más o menos*». Aquesta informació apareix en la declaració que fan davant el mateix bisbe José de Mezquia, el mateix Carles Morató i Jacint Miquel i Sort, escultor de Vic, sobre el retaule major de l'església de Tàrraga (ACS, Notari de Solsona Antoni Cantons, manual de 1766, núm. 518, f. 29r-30v). D'altra banda, per situar els diferents membres de la nissaga dels Morató es pot consultar el treball d'Elisenda MARTÍ, «Una revisió de la genealogia dels Morató de Vic», a Bonaventura BASSEGODA, Joaquim GARRIGA i Jordi PARÍS (editors), *L'època del Barroc i els Bonifàs*, Barcelona: Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, 2007, p. 31-45.

36 En el mateix espai de temps treballen dos escultors amb el mateix nom, el pare, Josep Sunyer i Raurell, i el seu fill Josep Sunyer i Fontanelles. Atès que en aquest contracte no s'especifica el segon cognom, l'autor del retaule de Tremp sembla que seria el fill, Josep Sunyer i Fontanelles (Joan TORRUELLA I BOIX, *El retaule major de l'església de Tremp*, Tremp: Garsineu edicions, 1997, p. 65-67).

37 Carles Morató, el 1745, rep 544 lliures, 12 sous i 2 diners de les 2.000 lliures amb què havia estipulat, juntament amb l'escultor de Manresa, Josep Sunyer i Raurell, la realització del retaule de la capella de la mare de Déu del Claustre de la catedral de Solsona (ACS, Notari de Solsona Jaume Fòrnols, manual del 1745, f. 405v).

Retaula de l'altar major de l'església de Tremp (Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas)

Retaula de l'altar major del santuari del Miracle (Riner, Solsonès)

Mentre estava treballant en el retaule de Tremp, Carles Morató, el 14 de març de 1746, contracta, amb el fuster Francesc Nadal, les obres del cimbori gran de la capella de la mare de Déu del Claustre de la catedral de Solsona, «conforme la trassa que dit Carlos Moretó ha fabricat per est fi y efecte, qual resta en poder de dit Carlos Moretó, y aquella deurà entregar a dits señors administradors després de finida la obra», que ha de realitzar-se en el termini de 3 anys. El cost total de l'obra ascendeix a les 1.400 lliures que s'han de pagar a Carles Morató «per lo treball de escultor», més les 350 lliures que es donen a Francesc Nadal «per lo treball de arquitecto».³⁸

D'acord amb el que acabem d'insinuar, quan encara no deuriem haver entregat l'obra del retaule de Tremp, però la seva execució estaria ja a les seves acaballes, i enfeinat des de feia un any en l'obra del cimbori de la capella del Claustre solsonina, Carles Morató contracta, en solitari, el retaule major de l'església del santuari del Miracle (Riner, El Solsonès) l'11 de desembre de 1747, per un preu de 5.000 lliures, i que havia de lliurar el 15 d'agost de 1757.³⁹ En aquesta obra, «Morató fa un pas enrera i torna a utilitzar un llenguatge que s'integra plenament en el barroc precedent, sobretot en la decoració recarregada, possiblement per la quantitat estipulada».⁴⁰

38 ACS, Notari de Solsona Jaume Fórnols, manual de l'any 1746-1747, f. 85r-86r. Els fusters o «arquitectors» eren «artífexs que tenien cura de la construcció i el muntatge de l'estructura arquitectònica dels retaules», Carles DORICO I ALUJAS, «L'activitat del taller vigatà de l'escultor Pau Costa entre els anys 1692 i 1704», AUSA, 2009, XXIV, 164, p. 359.

39 El text del contracte està transcrit a Ramon PLANES I ALBETS, *Contractes d'obres al bisbat de Solsona, 1661-1790*, Solsona: Gràfiques Figueras, 1985, p. 36-40. Carles Morató no deuria començar el retaule del santuari del Miracle fins que no hagués acabat el de Tremp. Ho creiem així perquè el retaule de Tremp el va contractar el 7 d'agost de 1744 i s'havia d'entregar al cap de 4 anys, ho sigui, el 1748, mentre que el del Miracle, tot i que es va contractar l'11 de desembre de 1747, segons l'estipulat no l'havia d'iniciar fins al 15 d'agost de l'any següent, el 1748. Per tant, si es va exhaurir el termini d'entrega del retaule de Tremp, i les obres del retaule del Miracle es van iniciar segons l'establert, només hi hauria una setmana de diferència entre la finalització d'un i l'inici de l'altre.

40 Joan TORRUELLA I BOIX, *El retaule major de l'església de Tremp*, Tremp: Garsineu edicions, 1997, p. 87.

Al mateix temps que s'estava construint el retaule del santuari del Miracle, a la catedral solsonina es va aixecar la capella de nostra senyora de la Mercè, per iniciativa de l'aleshores bisbe de Solsona, el mercader Josep de Mezquíia.⁴¹ Acabada la capella, es va ornar amb la construcció del corresponent retaule, atribuït per la majoria d'estudiosos a Carles Morató, basant-se en les similituds estilístiques amb el retaule del santuari del Miracle.

Retaule de l'altar de la capella de la Mercè de la catedral de Solsona

3.3 El retaule de l'altar major

Uns anys més tard d'haver finalitzat l'obra escultòrica del santuari del Miracle, Carles Morató i Brugaroles contracta el retaule de l'altar major de l'església de Sant Julià dels Torrents, en una data que ara per ara desconeixem.

A l'inici d'aquest treball hem vist com el 13 de febrer de 1758 s'arrendava el mas Olivelles i que, del preu estipulat d'aquest arrendament, s'havien d'entregar 353 lliures a l'escultor Carles Morató en pagament d'una part del cost total del retaule de l'església dels Torrents. Aquest import es va fer efectiu en dues pagues: una de 140 lliures, el mateix 1758, «*en paga de fer lo retaulo del altar major*», i una altra de 213 lliures, el 1761, «*Se ha pagat a Carlos Morató, escultor de la ciutat de Solsona, dosentas tretse lliuras de major quantitat se ly donava de fer lo retaule del altar major, té rebut trescentas sinquantas tres lliuras, esta quantitat prové del arrendament de la casa de Olivellas que se arrendà en lo any 1758*».

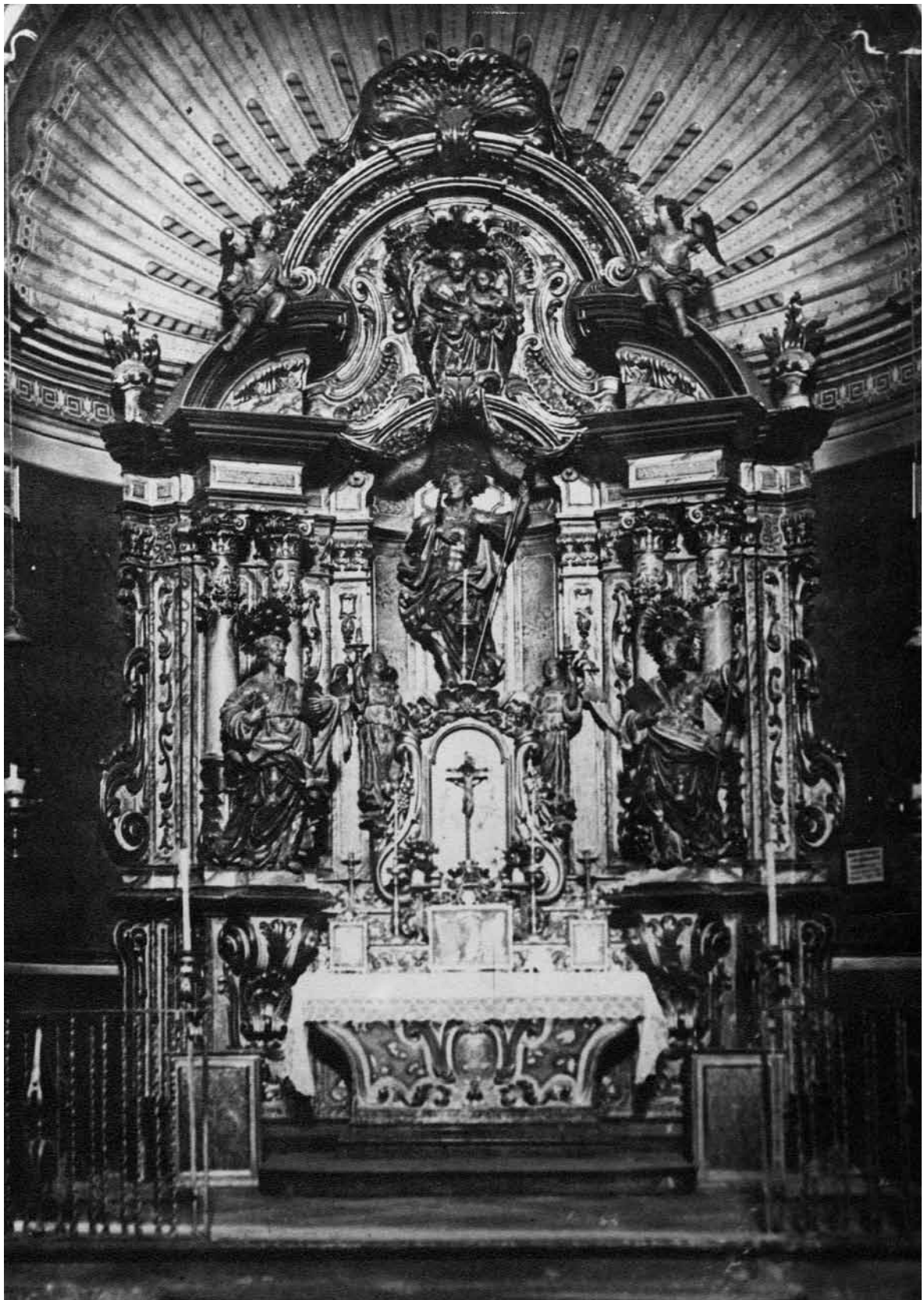
Les obres per a la construcció d'aquest retaule deuriem començar cap a l'any 1758. A més de la primera paga que se li fa a l'escultor aquest any, ens ho fa creure l'abonament que té lloc uns anys més tard, el 1761, per la feina d'haver tallat aquell any la fusta necessària per al retaule de l'altar major. Així, es paguen 29 lliures i 6 sous pel cost dels jornals «*se ha fet tallar i serrar la fusta per lo altar major en lo bosch del Capdevila per Ramon Cabot, fuster de Santa Susana*», d'una banda, i unes altres 8 lliures a «*Lluís Jas, fuster de Solsona, [per] tallà i serrà fusta per dit retaula al bosch de Puitg de Pons*», d'una altra.⁴²

Els diferents elements escultòrics del retaule probablement es van tallar a l'obrador que l'escultor tenia a Solsona⁴³, perquè fins a aquesta

41 El contracte per a la construcció d'aquesta capella es va signar l'11 de juny de 1753 amb el mestre de cases de Solsona Ramon Sagerí, i l'obra havia d'estar acabada el 20 d'agost de l'any següent (Ramon PLANES I ALBETS, *Contractes d'obres al bisbat de Solsona, 1661-1790*, Solsona: Gràfiques Figueras, 1985, p. 43-45).

42 No sabem amb quina fusta es va fer aquest retaule, però «*L'alba (...), també coneguda com àlber blanc-va ser la fusta preferida de l'època per afaïçonar aquells retaules sumptuosos, i d'altres de no tant, que després es revestien d'or i policromia. L'alba és un arbre que creix en les zones de ribera baixa, de fusta tova, poc nervi, bon assecatge i que no s'esquerda en ser treballada. Altres fustes, com les del pi, el pollancre, el xiprer, el salze, el til·ler i l'alzina, van ser menys habituals per obrar retaules en l'àmbit escultòric català*», Carles ESPINALT I CASTEL, «La tècnica de l'escultura policromada: de l'arbre a l'altar», *Alba daurada*, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Museu d'Art de Girona, Barcelona, 2006, p. 91-108.

43 El taller el deuria tenir a la casa que Carles Morató, casat el 1746 amb Magdalena Viladot i Tuxenés (veure Ramon PLANES i ALBETS, «El testament de l'escultor Carles Morató i Brugaroles (Vic, 1721 – Solsona, 1780) i algunes remarques biogràfiques», *D'Art*, núm. 10, Universitat de Barcelona, Departament d'Art, maig 1984, nota 3), havia comprat l'any 1753 al carrer del Castell –ben a prop de l'edifici de l'ajuntament solsoní–, a la seva neboda Mariàngela Claret i Viladot, muller del notari Josep Fòrnols, per 700 lliures (ACS, Notari de Solsona Jaume Fòrnols, manual de 1754, núm. 451, f. 7v-9v). Aquesta casa la va poder ampliar l'any 1759, quan l'escultor adquireix una casa que era a tocar de la seva, propietat del mestre de cases Pau Peró i Puig i de Francesc Peró, baster, pare i fill, i que tenia l'entrada pel carrer Mirabalda, per un import de 200 lliures (ACS, Notari de Solsona Domènec Aguilar, manual de 1759-1760, núm. 491, f. 96r-96r). Avui en dia, la casa on va viure i treballar l'escultor Carles Morató, on s'està construint la biblioteca comarcal de Solsona, és fàcilment identificable pels caps de biga que encara s'hi conserven, i que van ser, versemblantment, obrats pel seu antic propietari.

Retaule de l'altar major de l'església de Sant Julià dels Torrents (Família Sala-Sabata)

ciutat es va portar la fusta que s'havia tallat als boscos dels Torrents. El 1761 es fa un pagament de 12 lliures per «*aver portat la fusta del retaule ab son gasto a Solsona*».

Un cop enlestides les parts escultòriques d'aquesta obra, a principis de l'any 1763 s'haurien traslladat des de Solsona fins als Torrents, doncs «*se fa carga aver rebut de Pere Foix dos lliuras quatre sous de dos quarteras de sevada a comprat a preu de onse rals se avia cullit al restoble de Vicens Foix, y una quartera sen ha gastat per las cavalcaduras an portat lo retaule*».

Finalment, el 18 d'abril de 1763, Carles Morató esmerça 11 dies en col·locar el retaule a l'altar major. En concepte de manutenció, es paguen 4 lliures i 8 sous a «*lo escultor y erquitecto an comensat a plantar lo altar major, an estat 11 dias, lo gasto a 4 sous*».⁴⁴

D'altra banda, per assentar el retaule a l'espai que havia d'ocupar a l'interior de l'església, a més de la feina de l'escultor, era necessari el treball d'un mestre de cases, que hi va dedicar 4 dies, cobrant un total de 16 sous, «*aver pagat quatre jornals a un mestre de casas per aver treballat a la iglésia per parar lo retaulo al altar major, en lo mes de abril de 1763, quatre sous per jornal*».

Aquest mateix any, 1763, encara es fa un altre pagament –no es diu a qui–, per «*aver comprat una palla [talla] de un Sant Christo per lo altar major, costa quatre sous y sis [dinners]*»⁴⁵.

Una vegada acabada l'obra i col·locat el retaule a l'altar major, a Carles Morató encara li queda pendent de cobrar una part de l'import estipulat en el contracte. Aquestes quantitats se li abonaran en diferents pagaments durant els anys posteriors. Així, entregada l'obra, el 1763, rep la quantitat de 60 lliures «*aver entregat sexanta lliuras a Carlos Moretó, escoltor de Solsona, per paga del retaulo de[[l] altar major de la*

parroquial». L'any següent, 1764, se li paguen unes altres 2 lliures i 10 sous «*per rahó de fer lo retaule major*». I el 1768, se li fa efectiu el darrer pagament del cost total de l'obra, per un import de 6 lliures «*per acabar de fer lo compte al Morató per lo preu fet del retaule*». Per tant, sembla que hagueren de passar cinc anys des de l'acabament de l'obra perquè l'escultor cobrés la totalitat de l'import del treball de fer el retaule de l'altar major dels Torrents.

Amb tot, l'import final dels diferents pagaments que hem trobat registrats al llarg dels anys a favor de Carles Morató per a la construcció del retaule major de l'església dels Torrents ascendeix a 421 lliures i 10 sous.⁴⁶

Finalitzada l'obra d'escultura, encara quedava realitzar la dauradura del retaule⁴⁷. En la documentació que hem consultat de la parròquia dels Torrents no hem trobat cap referència a qui va ser el daurador que va emprendre aquesta tasca, que havia de culminar, i fer lluir en tot el seu esplendor, l'obra escultòrica de Carles Morató.

3.4 Estructura del retaule

El retaule de l'altar major dels Torrents, situat sota la petxina del presbiteri, està format, estructuralment, per un sòcol, un cos principal i un àtic.

En el sòcol hi ha, a cada costat de l'altar, una pilastra, que es prolonga al cos superior, en la qual hi ha una voluta que sostén el basament on carreguen les dues columnes i les imatges que hi ha en els intercolumnis dels carrers laterals del cos principal. Arrencant des de l'altar hi ha tres grades, on es recolza el manifestador, que es prolonga fins gairebé la meitat del cos principal.

El cos principal està dividit en tres carrers. En el carrer central hi trobem el manifestador⁴⁸ i, al seu damunt, sobre el que sembla una fulla d'acant, hi ha

44 Si, com sembla, en aquesta data es fa el muntatge del retaule, la durada de les obres la trobem excessiva per a una construcció d'aquestes proporcions. Si els treballs haguessin començat cap a l'any 1758 i haguessin acabat el 1763, creiem que dedicar cinc anys en fer l'obra, a no ser que s'haguessin aturat durant un temps, seria exagerat.

45 No sabem si aquesta imatge correspondria al Sant Crist que, en la fotografia del retaule, està col·locada davant del manifestador.

46 El 7 de desembre de 1767 es paguen 7 sous i 6 diners pel treball d'un home «per portar la imatge del Sant Christo, que junt ab lo retaulo major costa 450 ll».

47 «Pel que fa a la tècnica del daurat, el suport de fusta es cobreix per diferents mans de guix i cola animal; per aplicar-li els pans d'or, aquesta capa de preparació ha d'estar ben allisada, i per tal d'acabar el treball se li dona, tot seguit, cinc o sis mans de bol: un cop feta aquesta feina, tot ja és a punt per fer el treball de col·locar-li els pans d'or» (Claustre AUGÉ i SERRA i Voravit ROONTHIVA, «La Pedra: vida i obra d'un retaule», *Oppidum, revista cultural del Solsonès*, 2010, núm. 8, p. 89).

48 Els sagraris o manifestadors «*emplaçats sempre en lloc molt visible, recordaven la presència real i permanent de Crist a través de l'Eucaristia*», Aurora PÉREZ SANTAMARIA i Joan VEHÍ I SERINYANA, *El retaule de Cadaqués*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 2001, p. 24-25.

Restes del presbiteri on estava col·locat el retaule de l'església de Sant Julià dels Torrents (2010)

la imatge principal de tot el conjunt, que hauria de ser la de sant Julià⁴⁹, patró de l'església parroquial, en una fornícula emmarcada per dues pilastres. En aquesta imatge exempta pensem que el sant és representat com un cavaller, atès que la part superior del cos està protegida per una cuirassa i en la mà esquerra sosté el que sembla ser una llança. En el centre del manifestador hi ha un petit Sant Crist a la creu i, a cada costat, un àngel que sosté un canelobre. En els dos carrers laterals, emmarcades entre dues pilastres decorades amb motius senzills, hi ha dues columnes de fust llis, en la seva part central, amb ornamentació vegetal a la seva part inferior i superior, i rematades pels respectius capitells. Situades en l'intercolumni hi ha les figures exemptes de dos sants. En la part exterior dels carrers laterals hi ha un element escultòric a manera d'orelles. Aquest cos principal està coronat en els dos costats laterals per un entaulament

senzill però que separa clarament el retaule en dues parts, la del cos principal, d'una banda, i la superior, amb l'àtic, de l'altra. Aquest entaulament té a la seva part superior una cornisa prou destacable, feta amb la superposició de motllures, que sosté, als costats laterals, un frontó trencat.

A l'àtic, que és el coronament del retaule, damunt l'arc de la fornícula central i sobre el que sembla una cartela amb decoració vegetal, que serveix de peanya, s'erigeix la figura, esculpida en alt relleu, d'un personatge barbat que sosté un nen amb el seu braç esquerre, i que a la mà dreta porta un bastó, que ens podria recordar el d'un peregrí. Com a hipòtesi, plantegem la possibilitat que aquesta imatge correspongui també a sant Julià. Ens ho fa pensar si tenim en compte l'escena de la vida del sant en la que se'l presenta ajudant els caminants i pobres a travessar el riu –tot i que la presència de dues imatges del

49 La vida de Sant Julià ja la va recollir Iacopo DA VARAZZE (ca. 1230-1298) en la seva obra *La leyenda dorada*, 1, Madrid: Alianza Editorial, 1994, p. 143-144. Luís MONREAL Y TEJADA la resumeix de la següent forma: «Julián era un caballero apasionado por la caza. Un día el ciervo perseguido por él se vuelve y le habla para anunciarle que el mismo Julián matará a sus propios padres. Horrorizado, se marcha de su casa para evitar ese fatal destino, se casa en tierras lejanas y se instala en un castillo. Entretanto, sus padres recorren el mundo buscando a su hijo desaparecido y un día llegan al castillo de Julián cuando él está ausente y los recibe su esposa, quien los instala en su lecho conyugal. Regresa Julián mientras su esposa ha ido a misa y, al hallar dos cuerpos acostados en su habitación, los decapita y se cumple el fatal presagio del ciervo. Como penitencia, Julián construye un hospital para peregrinos, por el que un día pasa Cristo bajo la apariencia de un leproso a quien Julián acoge y de quien recibe el perdón», a *Iconografía del Cristianismo*, Barcelona: El Acatilado, 2000, p. 323-324. Per completar la vida de Sant Julià, en el text del bisbe genovès es destaca que Sant Julià, des de l'hostatgeria que va construir per a peregrins i pobres, ajudava a travessar el riu a totes aquelles persones que l'havien de creuar per anar d'un costat a l'altre.

sant en el retaule ens fa dubtar d'aquesta atribució—. Aquestes dues figures queden emmarcades per línies còncaues i convexes. Damunt del frontó trencat hi ha, a cada costat, dos àngels asseguts. A la part exterior d'aquest frontó, recolzat a la cornisa hi ha, a cada

costat, un gerro amb flors. Al cim, sobre l'arcada que aixopluga la imatge situada a l'àtic, s'hi ha esculpit una forma apertxinada, des d'on surten garlandes de flors que ressegueixen la línia de l'arcada i arriben fins on hi ha els angelets.

4. Els retaules de Sant Antoni i del Sant Crist

En el contracte per a la construcció de l'església dels Torrents no s'especifica quantes «*capellas*» s'han d'aixecar. Veient les ruïnes de l'església, sembla que n'hi hauria dues a cada costat de la nau principal.⁵⁰

Un cop acabades tant la nau principal de l'església com les seves capelles laterals, així com el retaule de l'altar major, quedava completar la decoració dels altars d'aquestes capelles amb la construcció dels seus respectius retaules.

El retaule de Sant Antoni, desaparegut, era obra de l'escultor solsoní Francesc Malagarriga⁵¹ i el cost de la seva construcció va ser 225 lliures. Aquest import se li va abonar en sis pagaments: el 1775 se li fan tres pagaments per un valor de 50 lliures cadascun «*per lo retaulo de Sant Antoni*». L'any següent, el 1776, se li paguen unes altres 15 lliures i, el 1777, se li abonon 25 lliures una vegada, i les darreres 35 lliures «*a Francisco Malagarriga, escultor, a cumplimiento de las 225 ll que són lo preu de fer lo retaulo de Sant Antoni*».

Probablement, el retaule va ser col·locat a la seva capella el 1777, any en què, a més de fer el darrer pagament a l'escultor de l'import del preufet de l'obra, es fan efectives unes altres 9 lliures, 14 sous i 6 diners «*per unes estovallas per Sant Antoni, jornals de portar dit retaulo, claus y gasto dels traginers*».

Gairebé al mateix temps que es col·locava el retau-

le de Sant Antoni a la seva capella, deurien començar les obres de construcció del retaule del Sant Crist.

El nou retaule del Sant Crist s'havia contractat amb l'escultor de Solsona Francesc Isanta⁵² per un import de 187 lliures i 10 sous. L'any 1778 trobem un primer pagament de 25 lliures «*per comensar a treballar lo retaulo del Sant Christo, que és concert per lo preu de 187 ll 10 s com consta de un paper dels pactes firmat de dit Francisco Isanta*», i l'any següent, el 1779, se li abonon unes altres 25 lliures.⁵³

Malgrat haver-li fet efectius aquests dos pagaments per un import total de 50 lliures, Francesc Isanta no va poder realitzar aquesta obra per culpa de l'ensorrament, com hem vist, del campanar de l'església parroquial. Per aquest motiu, l'obrer de l'església dels Torrents, l'any 1780, deixa constància que «*Ha recobrat de Francisco Isanta, escultor, per haverse suspès lo preufet del altar del Sant Christo a causa de la ruïna del campanà, 50 ll que se li avien entregat de bestreta*».⁵⁴

5. L'església dels Torrents després de la guerra civil espanyola

L'església de Sant Julià dels Torrents durant la guerra civil espanyola, com moltes altres del país, va ser destruïda i del seu interior desaparegueren els retaules i altres ornaments litúrgics. Actualment, es troba en ruïnes.

50 L'any 1751, l'obrer de l'església, Domènec Call, paga a Guillem Però, mestre de cases que fa la nova església, «*per una corriola per la capella de Sant Antoni*». Al segle XVIII, a l'església dels Torrents hi trobem instituïdes les confraries del Roser i de Sant Isidre. L'any 1918 es parla dels priors de Sant Julià, del Santíssim, del Roser, de Sant Antoni i de Sant Isidre. Per tant, les capelles laterals, dues a cada banda, deurien estar dedicades al Santíssim (o del Sant Crist), Sant Antoni, Sant Isidre i el Roser.

51 Francesc Malagarriga i Ardent és batejat a Solsona el 6 de setembre de 1733. Els seus pares són el fuster Celdoni Malagarriga i Mariàngela Ardent, residents a Solsona (ADS, Llibre de baptismes de la parròquia de Solsona, núm. 7, f. 190v). Es casa el 19 d'abril de 1772 amb la solsonina Eulàlia Ceriola y Font, filla del cirurgià Joan Ceriola i d'Eulàlia Font (ADS, Llibre de matrimonis de la parròquia de Solsona, núm. 27, f. 19r), i mort el 25 de gener de 1809 «*después de aver rebut los sants sacraments de la penitència i extrema-unció (...), però no lo de la eucaristia per no aver donat lloch sa malaltia*» (ADS, Llibre d'òbits de la parròquia de Solsona, núm. 38, f. 96v). Quan es casa consta com a «*architecto*», i el dia de la seva mort com a «*fuster*».

52 Francesc Isanta, fadrí escultor de Solsona, va ser batejat el 29 de novembre de 1749 (ADS, Llibre de baptismes de la parròquia de Solsona, núm. 7, f. 367), mort el 6 de novembre de 1815 i és enterrat a la capella de la Mercè de la catedral solsonina (ADS, Llibre d'òbits de la parròquia de Solsona, núm. 38, f. 198v). Era fill de Francesc Isanta, sabater, i Mariàngela Gatuellas, de Solsona. D'aquest escultor sabem que, en el marc de la guerra del francès, la nit del 25 al 26 de d'octubre de 1810 els napoleònics, abans d'abandonar Solsona, cremaren la catedral. La imatge romànica de la mare de Déu del Claustre, patrona de la ciutat, «*Caigué i quedà sepultada sota les runes que li anaven caient al damunt, servint-li d'eficaç i providencial cobertura. Va trencar-se, és veritat, en tres grans fragments: el cap, el bust i el cos; i en d'altres més menuts: el ceptre i el cap de l'Infant*». Tots els fragments, excepte el cap del nen Jesús que desaparegué, «*foren lliurats a l'escultor veí de Solsona, Francesc Isanta, el qual va recomprode-la tan bé que se ha lograt quedar esta enterament perfeccionada, de modo que a la sola vista se comprèn ser la mateixa i aquella que antes de la crema y des de la més remota antiguetat se venerava y ha venerat baix lo títol de Ntra. Sra. del Claustro en la Sta. Iglésia de esta ciutat, ab la sola diferència de quedar afegida, y de ser la cara y part del cos de dita Verge y de son Sm. Fill més negre y fumat que no era antes*», Antoni LLORENS I SOLÉ, *La Mare de Déu del Claustre de Solsona*, Solsona: Impremta MUVAl, 1966, p. 177-180.

53 Aquest mateix any, 1779, es paguen a Francesc Isanta 2 lliures 15 sous «*Per quatre poms plateats del tàlem, creu del estandart y per las mans del Sant Christo, qual anant a Solsona per professó, se espatllà las mans*».

54 Aquest escultor havia fet, també per a aquesta església, la verge dels Dolors. El 1776 se li abonon 9 lliures «*per fer la Verge dels Dolors*».

El rector dels Torrents, Melitó Perarnau, acabada la guerra civil, deixà escrit que *«El último domingo de julio de 1936, o sea el día 26, tuve que habandonar la parroquia, a causa de la revolución de los rojos»*.⁵⁵

El 10 de desembre de 1940, el bisbe de Solsona, Valentí Comellas i Santamaria, *«Que por razón de la destrucción de las iglesias de Torrents, Vilanova y San Agustín de Isanta, quedan un número bastante numeroso de fieles sin asistencia espiritual y sin poder cumplir con el precepto de oír la santa Misa en los días festivos»*, disposa que se celebrin tots els dies «de precepto» una missa a l'església de Santa Maria de Lladurs i una altra, per als feligresos de la «parte alta» de la parròquia, a l'església restaurada de Riart, *«ya que actualmente no hay iglesia donde se pueda cumplir»*.⁵⁶

A finals de l'any 1951, el 13 de desembre, mossèn Isidre Sancliment, encarregat de la parròquia dels Torrents, manifesta *«que la Iglesia y Casa Rectoral de la parroquia de Els Torrents amenaza completa ruina, no habiendo actualmente en ella, nada de cuanto se necesita para la celebración del culto divino»*. Per aquest motiu, demana al bisbe de Solsona, amb la conformitat de tots els seus feligresos, que totes les celebracions religioses se celebrin a l'església de Sant Miquel de Vilanova, sufragànea de la dels Torrents, *«después de haber sido últimamente muy bien restaurada»*, i perquè és de més fàcil accés *«por hallarse casi al centro de la parroquia»*.⁵⁷ El bisbe Vicente Enrique y Tarancón, el 6 d'octubre de 1953, decreta que puguin celebrar-se en aquesta església *«todos los actos del Culto Divino y también los En-*

55 ADS, Fons parroquial de Sant Julià dels Torrents, núm. 7.

56 ADS, Fons parroquial de Sant Julià dels Torrents, núm. 13.

57 Amb anterioritat, el 15 d'abril de 1950, els feligresos també s'havien adreçat al bisbe Tarancón *«con el más profundo respeto exponen: Que, para mayor comodidad de todos los feligresos de la parroquia dels Torrents y del párroco, cuando lo tengan, y por estar en completa ruina la casa rectoral y la Iglesia parroquial y en un verdadero desierto, desean trasladar la parroquia de S. Julian de Els Torrents a S. Miguel de Vilanova, y como que en S. Miguel de Vilanova son necesarias alguna reparaciones, como un altar con el S. Patron, un confesionario, una pila bautismal y una torra para las campanas; desearían poder vender las tejas de la casa rectoral e Iglesia, yeros, y si hay algo más que puede aprovecharse: Por tanto piden a V. E. Ilma. se digne autorizar el competente permiso para trasladar la Parroquia y vender lo que pueda aprovecharse»*, ADS, Vicaria General, Documents parroquials, núm. 20 (Torrents).

*tierros y Funerales y que su Cementerio se habilite para las Sepulturas de los feligreses de la parroquia de Els Torrents».*⁵⁸

Finalment, el bisbe solsoní Miquel Moncadas i Noguera decreta, el 30 d'octubre de 1982, la supressió, entre altres, de la parròquia dels Torrents, que quedà incorporada a la de Lladurs des de l'1 de gener de 1983.⁵⁹

58 ADS, Fons parroquial de Sant Julià dels Torrents, núm. 14. Atès que la capella de Sant Miquel de Vilanova era propietat de Joan Isanta i Llobet, amo de la casa Vilanova de Baix, aquest cedeix la capella perquè s'hi puguin celebrar els oficis religiosos «*mientras la Parroquia de Els Torrents carezca de templo parroquial, que fue destruido durante la guerra civil española*», ADS, Vicaria General, Documents parroquials, núm. 20 (Torrents).

59 ADS, Fons parroquial de Sant Julià dels Torrents, núm. 11.